

Na úvod...

Sovietológovia, teda západní sociálni vedci analyzujúci dianie v táboře socializmu, už v šesťdesiatych rokoch zdôrazňovali, že krajiny východného bloku napriek jednej ideologickej doktríne nastolenej v Moskve netvorila monolit. Ako sa dobre pamätáme, komunistické vlády mali rôzne formy a rozdielny stupeň rigidity. Iný bol režim v NDR, v Poľsku či Maďarsku, iný pred rokom 1968 v Československu a iný po ňom. Rozhodovali nielen rozdielne vládne garnitúry, chod vecí ovplyvnili aj odlišné politické dejiny, tradícia, náboženstvo, teda faktory, ktoré tvoria základ politickej kultúry.

Hoci komunistická moc padla, politická kultúra pretrvala a má vplyv na dnešnú formu demokratických zriadení v bývalých socialistických krajinách. Najmarkantnejší rozdiel vidieť v krajinách, ktoré tvorili federácie a po páde socializmu sa rozpadli. Na základe súčasného vývoja si vieme ťažko predstaviť, že Slovinsko a Srbsko, Estónsko a Bielorusko a napokon Slovensko a Česká Republika boli súčasťami jednotných politických celkov.

Keďže bývalé socialistické štáty sa vyprofilovali do svojej dnešnej podoby dobrovoľne a demokraticky, súčasné politické zriadenia náležite odrážajú stav ich politickej kultúry. Už nerozhoduje Moskva, ale o všetkom predovšetkým rozhodujú slobodní občania. To je však zdrojom zásadného paradoxu: nič im nebráni demokratickým spôsobom vybrať si ZLE!

Fareed Zakaria, šéfredaktor vplyvného amerického časopisu *Foreign Affairs*, sa vo svojom zásadnom článku *Nárast neliberálnych demokracií* (s. 6-27) zaoberá okrem iného týmto paradoxom. Zakaria v ňom upozorňuje na rozdiel medzi demokraciou a liberalizmom, ktoré sa často považujú za identické, no v skutočnosti majú rozdielne pozadie a cieľ. Podstatná je jeho úvaha o paradoxe liberálnej demokracie, ktorý sa prejavuje tým, že si stále viac krajín sveta v demokratických voľbách zvolí nedeokratické vlády.

Prečo **KRITIKA & KONTEXT** opäť ponúka politickú tému, keď jej poslaním je recenzovať knihy a venovať sa zdanlivo neangažovaným témam? Dôvodom je situácia na Slovensku, ktoré je natoľko rozdelené a polarizované, že neostáva priestor na neutrálnu pozíciu. Spoločnosť je v kríze a stojí na križovatke. Občania nemajú na výber a musia sa rozhodnúť pre jednu alebo druhú stranu. Nepochybné, z krátkodobého hľadiska takéto napätie v spoločnosti odsáva energiu a odsáva iné dôležité veci do úzadia. Z dlhodobého hľadiska však považujem toto rozdelenie za prospešné: občania Slovenska sa jednak

nemôžu vyhovárať, že o ich osude sa rozhoduje mimo nich, najmä si však musia jasne sformulovať svoj postoj voči politike a politikom a vedome sa rozhodnúť o svojom vlastnom postavení v spoločnosti.

Kryštalizácia spoločnosti v takomto rozsahu je v slovenskej spoločnosti ojedinelá. Vskutku najvyšší čas! Leitmotívom slovenských dejín už nebude, tak ako v minulosti, len prežitie, no zrod občana, ktorý má osud vo vlastných rukách a je na ňom, pre ktorý smer sa rozhodne. Takýto vývoj, paradoxne, je skôr možný v samostatnej Slovenskej republike ako v spoločnom Československu, kde by slovenskí občania asi neboli vystavení podobnej skúške z demokracie.

Ak by sa tento vývoj premenil vo výhru demokratických síl v budúcich parlamentných voľbách, znamenalo by to potenciálne väčší kvalitatívny posun, ako boli zmeny v rokoch 1918, 1944, 1968 alebo v roku 1989, napriek tomu, že vtedy išlo o systémové premeny v spoločnosti. Tieto zmeny boli však väčšinou iniciované zvonku a len následne podchytené a podporené zvnútra, alebo iniciované len menšinou (ako to bolo počas Povstania v roku 1944). Víťazstvo liberálnej demokracie v budúcich voľbách by sa mohlo nazvať občianskou revoltou väčšiny proti vlastnej pasívnej minulosti. Štruktúra a základy právneho štátu a demokracie sú dané, teda nezačínali by sme „odznovu“ ako často v minulosti, no išlo by o kvalitatívny posun, kde sa väčšina neuspokojí len so slobodnými voľbami a holým prežitím, ale zvolí si dôstojnú a zodpovednú spoločnosť.

Nastolenie liberálno-demokratickej orientácie v septembrových voľbách novou vládou by neznamenalo iba upokojenie politickej scény na Slovensku, ale aj odpolitizovanie života v spoločnosti. Konečne by sa museli riešiť vážne problémy v zdravotníctve, školstve, kultúre, problémy s nezamestnanosťou, organizovaným zločinom či naše postavenie v Európe. Teda problémy, ktoré sú pre väčšinu obyvateľov naliehavé, ale v spoločnosti, kde sa stále rozhoduje o základnej orientácii, neboli doteraz prioritné. Odpolitizovanie by nám napokon umožnilo dôslednejšie sa venovať témam, o ktoré sa snažíme na stránkach **K&K**. Napríklad, aký je vzťah medzi religiozitou a cirkvou alebo akú rolu zohrávajú v našom živote médiá. O tom sú dve knihy, dvaja slávni autori, Rumun Mircea Eliade a Kanadan Marshall McLuhan, ktorých recenzujeme v tomto čísle.

Samuel Abrahám